

УДК 332.3

І. С. Смага,
д. б. н., професор, професор кафедри землевпорядкування та кадастру,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
ORCID ID: 000-0002-9000-3832

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.20.11

ФОРМУВАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОЇ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕНТИ II ТА РЕНТНОГО ДОХОДУ II ЗА НОРМАТИВІВ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ВИРОЩУВАННЯ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР

I. Smaga,
doctor of Biology, professor, professor of the department of land management
and cadastre Chernivtsi National University named after Yuriy Fedjkovych, Chernivtsi

FORMATION OF DIFFERENTIAL LAND RENTAL RATES II AND RENT INCOME II BY NORMATIVE EKONOMIC INDICATORS IN THE CULTIVATION OF CEREALS

У статті здійснено уточнення сутності, факторів утворення, основних відмінностей та співвідношення в сучасних умовах двох форм (I і II) диференціальної земельної ренти та диференціального рентного доходу на землях сільськогосподарського призначення. Таким економічним категоріям відводиться важлива роль у регулюванні земельних відносин та в оцінці ефективності аграрного землекористування. Розглянуто основні рентоутворюючі фактори, наведено методичні аспекти визначення та виокремлення диференціальної земельної ренти II та диференціального рентного доходу II.

Відсутність даних обліку фактичних економічних показників вирощування сільськогосподарських культур у сучасних аграрних підприємствах зумовлює необхідність використання нормативів та біржової ціни реалізації зерна на конкретний рік у разі визначення показників дохідності земель. Головний недолік у використанні нормативних показників — неможливість врахування реального агрохімічного стану оцінюваних ґрунтів.

Зіставлено приріст урожайності і прибутку під час вирощування зернових культур і додаткових витрат на різних за рівнем родючості ґрунтах. Запропоновано алгоритм розрахунку та встановлено параметри і закономірності формування диференціальної земельної ренти II та диференціального рентного доходу II на ґрунтах різного рівня родючості за показниками нормативної урожайності та нормативних виробничих витрат на вирощування зернових і зернобобових культур за потенційної родючості ґрунтів. Диференціальний рентний дохід II за досліджуваних умов утворюється тільки на ґрунтах з вищим рівнем родючості, а диференціальна рента II — на найменш родючих ґрунтах.

The article clarifies essence factors of formation, the main differences, ratio current conditions the two forms (I and II) of differential land rent and differential income of agricultural land. These economic categories are allotted important role of land relations regulation and the effectiveness of agricultural land use assessment. Differential land rent and

differential income it is necessary to install market value of agricultural land. The essence of differential land rent and differential income, as well as modern aspects of their determination have been analyzed. The main rent — forming factors considered, methodological aspects definition and separation of differential land rent II and differential income II are given. The processes of formation of differential land rent II and differentiated income II on the arable land at intensification of agriculture has been considered.

The lack of data on accounting of actual economic indicators of crop production in modern agrarian enterprises necessitates the use of standards and the stock market price of grain sales for a particular year in determining land yield indicators. The main drawback when using regulatory indicators is the inability to take into account the real agrochemical condition of the evaluated soils.

The increase of yield and profit in the cultivation of grain crops and additional costs on different soil fertility levels is compared. The calculation algorithm is proposed and the parameters and regularities of differential land rent II and differential rent income II on soils of different levels of fertility according to the normative yields and normative production costs for growing cereals and leguminous crops at the potential yield are set. The parameters and regularities of formation of differential land rent and differentiated income on the soils of different genetic nature have been established. The role of additional production costs in formation of differential rent II on the soils of the different fertility rate has been disclosed. The level of standards for additional production costs does not lead to formation of differential land rent II and differentiated income II on most soils.

Differential rent income II under the studied conditions is formed only on soils with higher fertility, and differential rent II — on the least fertile soils.

Standards of production costs and crop yields should be developed taking into account the agrochemical condition of soils in the context of individual natural and agricultural areas. It is advisable to install the yield and efficiency of use of arable land when growing cereals based on these metrics.

Ключові слова: диференціальний рентний дохід II, диференціальна земельна рента II, природна родючість ґрунту, потенційна родючість ґрунту, нормативи урожаю, нормативні витрати, зернові культури, ґрунт, ґрунтові відміни.

Key words: differential rent income II, differential land rent II, natural fertility of soils, potential fertility of soils, normative crop yield, normative costs, cereals, soil subtypes.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Існування права власності та обмеженість земельних ресурсів кращої та середньої якості, залучених до землеробського використання зумовлює отримання додаткового продукту, який набуває форми земельної ренти. Недотримання основних законів землеробства в процесі господарської діяльності призводить до погіршення якості та зниження продуктивності ґрунтового покриву, а отже, й величини диференціальної земельної ренти. Отже, вона дає можливість визначити вплив якості земельних ресурсів на результати господарської діяльності товаровиробників, тобто є важливим критерієм ефективності господарювання в сучасних умовах. Розуміння природи та причин утворення цієї економічної категорії, розробка методів визначення окремих її видів є особ-

ливо важливими в контексті вдосконалення методології грошового оцінювання земель сільськогосподарського призначення, розробки способів регулювання ринку сільськогосподарських земель і науково-методичних підходів щодо вдосконалення та поглиблення рентних відносин на сучасному етапі ринкових перетворень в аграрному секторі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У науковій літературі зустрічається суперечливе трактування понять "диференціальний рентний дохід" і "диференціальна рента". Зокрема в Законі України "Про оцінку земель" та в національному стандарті № 2 "Оцінка нерухомого майна" зазначені економічні категорії розглядаються як аналогічні поняття [9; 13]. Одні науковці вважають диференціальний рен-

тний дохід (ДРД) матеріальною основою диференціальної ренти [20], а інші — диференціальну земельну ренту I (ДР I) та II (ДР II) розглядають в якості його складових [15]. Окремі дослідники стверджують про наявність лише загальноекономічного трактування земельної ренти без чіткого алгоритму її обчислення [8], зокрема, вказують на відсутність єдиної теоретичної моделі диференціальної ренти II та відсутність методики її вимірювання [7].

Під час проведення робіт з економічної оцінки земель в Україні за результатами господарської діяльності аграрних підприємств за різницею між валовим (ВП) і основним (ОП) продуктами визначався дохід, одержуваний з гектара оцінюваних земель, порівняно з доходом з відносно гірших земель, тобто додатковий продукт (ДП), або іншими словами — диференціальний рентний дохід (ДРД). Він включає додатковий продукт I (ДП I) і додатковий продукт II (ДП II), або диференціальний рентний дохід I та диференціальний рентний дохід II. Їх розділення проводили з використанням показників виробничих витрат та окупності витрат [17]. Незважаючи на запропоновані методичні аспекти виокремлення ДР I і II [4], механізм їх формування на ґрунтах різного рівня родючості при використанні додаткових витрат на вирощування урожаю залишається не до кінця з'ясованим.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — встановлення закономірностей виникнення диференціального рентного доходу II та диференціальної ренти II на ґрунтах різної генетичної природи на основі нормативних показників урожайності та виробничих витрат на вирощування зернових культур.

Предмет досліджень — процеси утворення диференціальної земельної ренти та диференціального рентного доходу на орних землях при інтенсифікації землеробства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕНЬ

Існування земельної ренти зачіпає інтереси багатьох суб'єктів економічних відносин, що визначає необхідність її кількісного визначення та врахування в господарській діяльності. Можна стверджувати, що величина земельної ренти під час вирощування сільськогосподарських культур відображає стан земельних ресурсів. За кращого якісного стану земельної ділянки створюються кращі передумови для формування диференціальної земельної ренти [12]. На розмір земельної ренти можуть впли-

вати як природно-історичні (рівень природної родючості ґрунтів, тепло- і вологозабезпеченість вегетаційного періоду, зручність місця розташування земельної ділянки), так і економічні (досягнутий рівень інтенсивності господарювання) фактори.

Під час визначення земельної ренти слід враховувати основні рентоутворюючі фактори. До них належать виробничі витрати, величина урожаю культур та ціна на продукцію. Варто зазначити, що однаковий рівень цін на сільськогосподарську продукцію з різних за якістю земельних ділянок є економічною умовою реалізації земельної ренти. Основними критеріями оцінки рентоутворюючих факторів на землях сільськогосподарського призначення виступають дохідність та продуктивність земель. Величина урожаю, а отже, й земельна рента будуть зростати у випадку поліпшення якості земель, зниження виробничих витрат на вирощування та підвищення ціни реалізації продукції. Розмір і структура земельної ренти в значній мірі зумовлюються диспаритетом цін на сільськогосподарську продукцію і продукцію промислового походження, яка використовується для потреб аграрного виробництва.

Надлишок додаткової вартості відносно середнього прибутку являє собою диференціальну ренту I. Його утворення зумовлене тим, що в сільському господарстві ціна продукції рослинництва визначається затратами на земельних ділянках з гіршою якістю ґрунтів і гіршим місцеположенням. Таким чином, ціна продукції, отриманої з середніх і кращих за якістю земельних ділянок стає штучно завищеною щодо її вартості (так званої базової ціни, найнижчої ціни цього продукту) [5]. Ті гірші землі, на яких за такої ціни зерна його виробництво є доцільним, називаються граничними землями. Земельна рента визначається як різниця між доходом від продажу продукції рослинництва, отриманої з земель, які не є граничними, та доходом з граничних земель [14]. Природа ренти, як різниці в доходах зумовлює існування її I та II форм [2].

Підприємницька діяльність із застосування факторів інтенсифікації: кращих технологій обробітку ґрунту та інших прогресивних заходів під час вирощування культурних рослин, нових сортів, стимуляторів росту рослин забезпечує регулярне отримання впродовж певного періоду часу стабільного надприбутку, який набуває форми ДР II. Вона може розглядатися в якості одного з основних показників ефективності використання земельних ресурсів, оскільки може виникати й на гірших землях у випадку здійснення додаткових капіталовкладень.

Таблиця 1. Результативні показники за рахунок додаткових капіталовкладень на ґрунтах різної генетичної природи

№ п/п	Гранулометричний склад ґрунту	Додаткові витрати, грн/га	Приріст при застосуванні добрив, %		Зростання (+), зменшення (-) прибутку, %
			урожай	виробничі витрати	
Дерново-підзолисті ґрунти на піщаних відкладах					
1.	Піщані	2864,3	99,4	136,4	+20,7
2.	Глинисто-піщані	2670,0	79,1	115,9	+6,5
3.	Супіщані	2472,9	63,4	98,4	-1,4
4.	Легкосуглинкові	2275,2	52,4	83,6	-2,9
Темно-сірі опідзолені та слабореградовані ґрунти					
5.	Супіщані	2202,4	40,8	84,2	-33,5
6.	Легкосуглинкові	2029,3	32,2	69,2	-30,2
7.	Середньосуглинкові	1852,1	28,9	58,9	-19,7
8.	Важкосуглинкові та легкоглинисті	1437,2	21,1	40,3	-10,7
Чорноземи типові середньогумусні					
9.	Легкосуглинкові	1746,5	23,9	53,7	-23,8
10.	Середньосуглинкові	1438,4	19,6	40,3	-12,5
11.	Важкосуглинкові та легкоглинисті	1039,0	16,1	26,2	+0,001

Величини ДР II, зазвичай, пропорційні вкладенням капіталу [12] та збільшуються відносно швидшими темпами на кращих за якістю землях. Ця форма ренти реалізується завдяки різній окупності витрачених ресурсів на кращих і середніх за якістю земельних ділянках порівняно з гіршими. ДР II відрізняється від ДР I тим, що утворюється не за рахунок відмінностей у рівні природної родючості ґрунтів, а внаслідок штучного підвищення родючості ґрунтів окремих земельних ділянок за рахунок додаткових капіталовкладень, тобто вищого рівня інтенсивності землеробства.

З іншої сторони, деякі дослідники [6] вважають, що додаткові капіталовкладення в одну і ту ж саму земельну ділянку забезпечують зростання доданої вартості, а не створюють ДР II. На їх думку, незалежно від виду сільськогосподарського угіддя, при здійсненні господарської діяльності формується лише ДР I, а ДР II носить віртуальний характер.

Про складності методичного характеру при розділенні ДР I і ДР II зауважують багато дослідників [5; 19]. Вони пов'язані з тим, що у процесі формування диференціальної земельної ренти тісно переплітаються природні й економічні фактори. Процес інтенсифікації землеробства має безперервний характер, а природна родючість ґрунтів сільськогосподарських угідь тісно переплітається з штучною родючістю. Таким чином, виникнення обох форм ренти пов'язано з природною родючістю ґрунту. Природа створює можливість виникнення ренти, а економічні фактори забезпечують фактичну її реалізацію. Різні величини ДР II на земель-

них ділянках однакової якості можуть виникнути внаслідок нерівномірного розподілу між ними капіталовкладень. Фактично відмінності у величині додаткових витрат відіграють таку ж роль як і відмінності в рівні природної родючості ґрунтів. Такий сукупний вплив двох факторів ускладнює можливості розділення ДР I і ДР II.

Науково-обґрунтовані методи визначення земельної ренти повинні адекватно відображати відмінності в природних і економічних умовах ведення господарської діяльності в аграрному секторі. ДР I пропонується визначати як різницю між вартістю урожаю культури з 1 га та сумою повних і нормативних витрат на її вирощування. ДР II також може бути розрахована як різниця між валовою вартістю сільськогосподарських культур з 1 га та сумою повних затрат і нормативного прибутку. Фактично в такому випадку не буде різниці між економічними категоріями ДР I і ДР II. Проведені в такому аспекті розрахунки в розрізі адміністративних областей України показали, що станом на 2009 рік ДР II значно перевищувала ДР I [3].

Під час проведення економічної оцінки земель сільськогосподарського призначення була спроба розділити ДР I і ДР II, яка базувалася на встановленні кадастрових цін на зерно, виходячи з собівартості зерна в гірших умовах виробництва та нормативного прибутку [17]. Показник ДР II, що використовувався в методиці нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення [17] не дає змогу виокремити ДР I і ДР II, оскільки на момент проведення економічної чи норма-

тивної грошової оцінки земель, їх природна родючість зазнала істотної трансформації під впливом господарської діяльності людини. Встановлено, що величина диференціальної земельної ренти на орних землях сильно варіюється, набуваючи в окремі роки негативних значень навіть у Жашківському районі Черкаської області, де зосереджені одні з найбільш якісних в Україні ґрунтів [1]. Тому більш об'єктивні показники ДР II отримуються у випадку нівелювання впливу несприятливих кліматичних умов окремих років шляхом усереднення за 5—7 років щорічних виробничих витрат та обсягів продукції за основними видами.

За сучасних умов показники диференціального рентного доходу на різних ґрунтових відмінах для нормативної грошової оцінки земель пропонується визначати за нормативною (еталонною) урожайністю зернових культур, що була отримана в польових дослідках, проведених науково-дослідними установами в різних природно-кліматичних зонах [10] та технологічними витратами на їх вирощування згідно з технологічними картами [11; 16]. Використовуючи такі вихідні дані [15], нами зіставлено величину додаткових виробничих витрат і результативних показників.

Встановлено закономірність, що у разі внесення добрив, коли починає проявлятися потенційна родючість ґрунту відбувається зростання урожайності на 16—99% (табл. 1). Найбільший приріст відмічено на дерново-підзолистих ґрунтах — від 52 до 99% залежно від гранулометричного складу. На більш родючих темно-сірих опідзолених ґрунтах такий приріст складає 21—41%, а на найбільш родючих чорноземах типових він найнижчий — 16—24%. Такі неоднакові показники зумовлені різною величиною додаткових витрат. Нормативи витрат за потенціальної родючості ґрунтів порівняно з природною на дерново-підзолистих ґрунтах зросли на 84—136%, а на чорноземах — лише на 28—54%. Отже, чинні нормативи виробничих витрат на вирощування зернових культур (без кукурудзи) за природної родючості різні, а за потенціальної родючості — майже однакові для ґрунтів різної генетичної природи. Це знижує об'єктивність визначення ДР I, оскільки витрати не є рівновеликими та ДР II, оскільки не відбувається послідовного вкладення капіталу на одних і тих же ґрунтах.

За потенціальної родючості ґрунту порівняно з природною згідно з даними нормативами зростання прибутку відмічене тільки на найменш родючих відмінах (піщаних та супіщаних) дерново-підзолистих ґрунтів (на 20,7 та 6,5%

відповідно) та чорноземах важкосуглинкових — на 0,001%. На інших ґрунтових різновидах його величина нижча на 1,4—33,5%, а тому немає підстав стверджувати про формування на них ДР II.

Встановлено, що умовний прибуток за природної родючості ґрунтів зростає з підвищенням її рівня, а в межах кожного з підтипів ґрунту — з поважчанням гранулометричного складу (табл. 2). Мінімальні його значення відмічені для дерново-підзолистих піщаних ґрунтів, а максимальні — для чорноземів типових (986,1 і 2481,1 грн/га відповідно). Однак недоречно стверджувати, що таке зростання відбулося тільки за рахунок різниці в природній родючості ґрунту. На більш важких за гранулометричним складом ґрунтах нормативні витрати теж зростають.

Встановлено, що окупність витрат (ОВ) за природної родючості знаходиться на близькому рівні незалежно від різновиду ґрунту: 0,79—0,84 — для дерново-підзолистих ґрунтів, 0,85—0,87 — для темно-сірих опідзолених і 0,87—0,88 ц/100 грн витрат — для чорноземів типових. Однак такі близькі величини ОВ отримані за різного їх рівня, передбаченого нормативами, що не дає змогу об'єктивно оцінити продуктивність землеробської праці на різних за родючістю ґрунтах.

Вартість виробництва додаткової продукції в більшості варіантів є вищою за ціну реалізації зерна у відповідному році (185,9 грн/ц). Винятком є лише дерново-підзолисті піщані і глинисто-піщані ґрунти та чорноземи типові важкосуглинкові, де вона становить 173,6, 180,4 та 185,5 грн/ц відповідно. Саме на цих варіантах утворюється ДР II у розмірі 204,1, 81,3 та 2,1 грн/га відповідно. Її можливо розрахувати виходячи з вартості виробництва додаткової продукції зерна і ціни його реалізації, або за різницею між умовним прибутком за потенціальною та природною родючістю ґрунту, що отримується за таких умов. В усіх випадках, за виключенням 3-х варіантів, як зазначено вище, вищий прибуток від вирощування зернових культур отримується за природної родючості, ніж за потенційної. Отже, за такого рівня додаткових виробничих витрат, передбачених чинними нормативами на вирощування зернових культур, ДР II на більшості ґрунтових різновидів не утворюється.

ДРД I, який характеризує величину ефективності використання земель з одночасним врахуванням їх якості та рівня інтенсивності землеробства за природної родючості утворюється на всіх ґрунтах. Закономірним є зрос-

Таблиця 2. Прибуток та диференціальна земельна рента II на грунтах різного генезису за нормативними показниками на вирощування зернових культур

Гранулометричний склад ґрунту	Умовний прибуток, грн/га		Собівартість додаткової продукції, грн/ц	ОВ, ц/100 грн витрат	ДРД, грн/га		ДР II
	1	2			1	2	
Дерново-підзолисті ґрунти на піщаних відкладах							
Піщані	986,1	1190,2	173,6	0,79	251,2	-546,8	204,1
Глинисто-піщані	1172,6	1253,9	180,4	0,81	366,3	-486,9	81,3
Супіщані	1355,3	1336,3	187,3	0,83	476,3	-408,2	-19,0
Легкосуглинкові	1534,5	1490,2	189,6	0,84	581,6	-259,0	-44,3
Темно-сірі опідзолені та слабореградовані ґрунти							
Супіщані	1528,8	1018,1	242,0	0,85	612,9	-668,6	-510,7
Легкосуглинкові	1732,3	1208,8	250,5	0,86	705,5	-528,3	-523,5
Середньосуглинкові	1929,4	1545,9	234,4	0,87	828,4	-209,9	-383,5
Важкосуглинкові та легкоглинисті	2155,9	1927,1	221,1	0,86	906,5	174,6	-228,8
Чорноземи типові середньогумусні							
Легкосуглинкові	2928,3	1545,9	256,8	0,87	890,3	-203,3	-482,4
Середньосуглинкові	2286,1	2000,2	232,0	0,88	1036,7	247,3	-285,9
Важкосуглинкові та легкоглинисті	2481,1	2483,2	185,5	0,87	1481,1	730,2	2,1

Примітка: 1 — за природної родючості ґрунту; 2 — за потенціальної родючості ґрунту.

тання його величини з поважанням гранулометричного складу та підвищенням рівня природної родючості ґрунту. За таких умов він є більш об'єктивним показником, ніж ДР II, яку слід визначати при рівновеликих виробничих витратах на різних ґрунтових відмінах. Він розраховується як різниця між вартістю продукції з 1 га та виробничими витратами і нормативним прибутком, прийнятим на рівні 35% від виробничих витрат. ДРД II, який виникає у разі здійснення додаткових капіталовкладень, за таких нормативів на більшості ґрунтових відмін не створюється. Його значення на темно-сірому опідзоленому важкосуглинковому ґрунті, чорноземі типовому середньосуглинковому та чорноземі типовому важкосуглинковому (174,6, 247,3 і 730,2 грн/га відповідно) є значно нижчими порівняно з ДРД I. Він створюється на найбільш родючих ґрунтах за порівняно низьких додаткових виробничих витратах.

Нормативний ДРД отримується як різниця між вартістю нормативного урожаю на конкретній агровиробничій групі ґрунту і витратами на його вирощування та мінімальним рівнем рентабельності, необхідним для розширеного відтворення (35% від виробничих витрат).

Оцінювати дохідність земель за природної та ефективної родючості ґрунту за чинними нормативами доцільно в тому випадку, якщо вони не зазнали впливу деградаційних процесів, інакше величину нормативної урожайності слід відкоригувати згідно з реальним агрохімічним станом ґрунту. Диференціальний рентний дохід, визначений за показниками фактичної урожайності відображає господарську діяльність аграрного підприємства з вирощування зернових і зернобобових культур, а за показниками нормативної урожайності — природний потен-

ціал землі без урахування здібностей землекористувача.

Динамічність погодно-кліматичних умов, коливання рівня виробничих затрат, цін на продукцію і засоби для її виробництва за роками та різний агрохімічний стан ґрунтів зумовлюють невідповідність фактичних результатів господарювання та нормативних показників, а отже, й величин диференціальної земельної ренти [8]. Тому постає проблема уточнення в конкретних природно-сільськогосподарських районах величини нормативного урожаю та нормативної (технологічної) собівартості продукції та встановлення на цій основі нормативних показників дохідності та ефективності використання орних земель.

ВИСНОВКИ

Проблема визначення диференціальної земельної ренти та виокремлення її форм залишається одним з найважливіших та дискусійних у сфері сучасного аграрного землекористування.

Реальним методом визначення диференціального рентного доходу та диференціальної земельної ренти на окремих ґрунтових відмінах за сучасних умов ведення аграрного виробництва є використання нормативів урожайності та виробничих витрат на вирощування зернових і зернобобових культур в конкретних природно-економічних умовах та біржової ціни реалізації зерна. Згідно з чинними нормативними показниками, за природної родючості нормативний диференціальний рентний дохід I формується на всіх досліджуваних ґрунтах, а величина його зростає з поважанням гранулометричного складу ґрунту, а отже й підвищенням рівня його природної

родючості. Нормативний диференціальний рентний дохід за потенційної родючості ґрунту (ДРД II) формується лише на ґрунтах з вищим рівнем природної родючості — на темносірих опідзолених важкосуглинкових та чорноземах типових середньосуглинкових та важкосуглинкових і легкоглинистих, однак величини його в кілька разів нижчі, ніж у випадку природної родючості ґрунту.

Згідно з чинними нормативами витрат на вирощування і урожайності зернових культур, на більшості ґрунтів не формується диференціальний рентний дохід та диференціальна рента II, оскільки зростання урожайності на більшості ґрунтів у цьому випадку не є адекватним зростанню виробничих витрат на вирощування.

Диференціальна земельна рента II, розрахована за нормативними показниками урожайності та виробничих витрат на вирощування зернових культур (без кукурудзи) утворюється тільки на найменш родючих ґрунтах — дерново-підзолистих піщаних і глинисто-піщаних, сформованих на піщаних відкладах.

Література:

1. Аврамчук Б.О. Побудова економіко-статистичної моделі залежності земельної ренти від природних властивостей ґрунту. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2018. № 1. С. 103—116.
2. Боровик П.М. Напрями розвитку земельного оподаткування. Збірник наукових праць "Економічні науки". Серія "Облік і фінанси" Вип. 4 (10). Ч.1. Луцьк, Луцький ДТУ. 2007. С. 25—29.
3. Будзьяк В.М., Будзьяк О.С. Пріоритети розвитку рентної політики в сільському господарстві. Економіка АПК. 2009. № 4. С. 12—16.
4. Галушак М.М. Особливості механізму утворення земельної ренти I та II. Науковий вісник НАТУ України. 2008. Вип. 18.2. С. 162—170.
5. Гудим К.М. Сучасні проблеми земельної ренти та ціноутворення земельних ресурсів у контексті світової інтеграції. Вісник Дніпропетровського університету. Сер. "Світове господарство і міжнародні економічні відносини". 2013.— Вип. 5 (10/2). С. 38—43.
6. Горлачук В.В., Белінська С.М. Сучасність і проблеми земельної ренти. Бізнес-навігатор. 2014. № 2 (34). С. 231—240.
7. Григорків В.С., Буяк А.М., Іщенко С.В. Моделювання економічної динаміки з урахуванням ринку землі сільськогосподарського призначення. Чернівці: ЧНУ, 2015. 264 с.
8. Гуторов О.І. Проблеми сталого землекористування у сільському господарстві: теорія, методологія, практика. Харків, 2010. 405 с.
9. Закон України "Про оцінку земель": за станом на 11 грудня 2003 р. № 1378— ІУ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cdi-bin/laws/main.cdi?Nreg=1378-15>
10. Лісовий М.В., Комариста А.В., Солов'яненко Н.А. Продуктивність основних типів ґрунтів України. Вісник ХНАУ. 2008. № 2. Сер. Ґрунтознавство. С. 12—14.
11. Мессель-Веселяк В.Я., Федоров М.М. Нові методичні підходи щодо удосконалення нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення. Економіка АПК. 2016. № 2. С. 22—29.
12. Пасемко Г.П. Проблема розподілу земельної ренти в сучасній економічній теорії. Вісник Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва. 2013. № 4. С. 46—56.
13. Постанова КМУ "Про затвердження національного стандарту № 2 "Оцінка нерухомого майна": за станом на 28 жовтня 2004 р. № 1442 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.uvecon.in.ua/?mod=content&page=nb-8>
14. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. М.: Госполитиздат, 1995. Т. 1. 360 с.
15. Солов'яненко Н. Оцінка земель в Україні: історичні та методичні аспекти. Землевпорядний вісник. 2014. № 2. С. 36—39.
16. Солов'яненко Н. Земельна рента в сільському господарстві: методичні підходи до її визначення. Землевпорядний вісник. 2015. № 10. С. 40—43.
17. Теоретичні основи державного земельного кадастру: [навч. посібник] / М.Г. Ступень, Р.Й. Гулько, О.Я. Микула та ін.; за заг. ред. М. Г. Ступеня. Львів, 2003. 341 с.
18. Федоров М.М. Нормативна грошова оцінка земель як складова механізму регуляторної політики держави. Економіка АПК. — 2009. — № 11. — С. 3—10.
19. Шульга О.А. Теоретичні засади рентних відносин в сільському господарстві. Економічний вісник університету. 2015. Вип. 26 (1). С. 161—165.
20. Ярова Б.М. Економічна ефективність використання земель сільськогосподарського призначення державної власності в Україні. Автореф. дис..... канд. екон. наук: спец. 08.00.06 — економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. К., 2017. 28 с.

Reference:

1. Avramchuk, B.O. (2018), "Creating of the economic-statistical model of dependenc of land rent from natural properties of soil", *Zemleustrij, kadastr i monitoryng zemelj*, vol. 1, pp. 103—116.

2. Borovyk, P.M. (2007), "Areas of development of land taxation", *Zbirnyk naukovykh pracj "Ekonomichni nauky". Serija "Oblik i finansy"*, vol. 4 (10), Ch.1, Lucjkyj DTU, Lucjk. pp. 25—29.

3. Budzjak, V.M. and Budzjak, O.S. (2009), "The priorities of rent policy development in agriculture", *Ekonomika APK*, vol.4, pp. 12—16.

4. Ghalushhak, M.M. (2008), "The generousities of the mechanism of forming land rent I and II", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 18.2, pp. 162—170.

5. Ghudym, K.M. (2013), "Modern problems of land rent and pricing of land resources in the context of world integration", *Visnyk Dnipropetrovskogho universytetu. Ser. "Svitove gospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny"*, vol. 5 (10/2), pp. 38—43.

6. Ghorlachuk, V.V. and Belinsjka, S.M. (2014), "Modernity and problems of land rent", *Biznesnavigator*, vol. 2 (34), pp. 231—240.

7. Ghryghorkiv, V.S., Bujak, L.M. and Ishhenko, S.V. (2015), *Modeljuvannja ekonomichnoji dynamiky z urakhuvannjam rynku zemli siljsjko-gospodarskogho pryznachennja* [Modeling of economic dynamics taking into account the agricultural land market], ChNU, Chernivci, Ukraine.

8. Hutorov, O.I. (2010), *Problemy stalogho zemlekorystuvannja u siljsjkomu gospodarstvi: teorija, metodologhija, praktyka* [Problems of sustainable land use in agriculture: theory, methodology, practice], Kharkiv, Ukraine.

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), *The Law of Ukraine "On Land Valuation"*, available at: zakon.rada.gov.ua/cdi-bin/laws/main.sdi?Nreg=-1378-15 (Accessed 15 Sept 2019).

10. Lisovyi, M.V., Komarysta, A.V. and Solovianenko, N.A. (2008), "Productivity of the major types of soils of Ukraine", *Visnyk KhNAU*, vol. 2, pp. 12—14.

11. Messel-Veseliak, V.Ia. and Fedorov, M.M. (2002), "Improvement of the monetary valuation of agricultural land", *Economyka APK*, vol. 8, pp. 10—16.

12. Pasemko, Gh.P. (2013), "The problem of the distribution of land rents in modern economic theory", *Visnyk Kharkivskogho nacionaljnogho aghrarnogho universytetu imeni V.V. Dokuchajeva*, vol. 4, pp. 46—56.

13. Cabinet of Ministers of Ukraine (2004), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine

"On the solidification of the national standard №. 2 "Real estate valuation"", available at: <http://www.uvecon.in.ua/?mod=content&page=nb-8> (Accessed 15 Sept 2019).

14. Rikardo, D. (1995), *Nachala politicheskoi ekonomii i nalogovogo oblozheniya* [The beginnings of political economy and taxation], Gospolitizdat, Moscow, Russia.

15. Solovianenko, N. (2014), "Land valuation in Ukraine: historical and methodological aspects", *Zemlevporyadny visnik*, vol. 2, pp. C. 36—39.

16. Solovianenko, N. (2015), "Land rent in agriculture: methodological approaches to its definition", *Zemlevporyadny visnik*, vol. 10, pp. 40—43.

17. Stupenj, M.Gh. (2003), *Teoretychni osnovy derzhavnogho zemeljnogho kadastru* [Theoretical foundations of the state land cadastre], Ljviv, Ukraine.

18. Fedorov, M.M. (2009), "Normative monetary valuation of land as a component of the regulatory policy mechanism of the state", *Economyka APK*, vol. 11, pp. 3—10.

19. Shuljgha, O.A. (2015), "Theoretical principles of the rent relations are in agriculture", *Ekonomichnyj visnyk universytetu*, vol. 26 (1), pp. 161—165.

20. Yarova, B.M. (2017) "Economic efficiency of using agricultural lands of state ownership in Ukraine", Ph.D. Thesis, Economy, National University of Bioresources and Natural Resources of Ukraine, Kiev, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 08.10.2019 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Видання включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІКИ

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73